

Автори:

Марецька Л. П., кандидат педагогічних наук,
завідувач науково-методичної лабораторії української мови і літератури
Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія
неперервної освіти» Херсонської обласної ради;
Голобородько К. Ю., доктор філологічних наук, професор,
декан українського мовно-літературного факультету
імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного
педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;
Окунович Т. Г., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовознавства
Херсонського державного університету;
Данилова О. П., заслужений учитель України, учитель української мови
і літератури загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів імені Олександра Довженка
Новокаховської міської ради Херсонської області;
Чаловська М. В., учитель української мови і літератури вищої категорії,
учитель-методист Херсонської багатопрофільної гімназії № 20
імені Б. Лавреньова Херсонської міської ради;
Чух Г. П., викладач кафедри методики й теорії викладання навчальних
дисциплін КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської міської ради

Рецензенти:

Назаренко Л. М., доктор педагогічних наук, доцент;
Кучма Т. І., учитель української мови вищої категорії, учитель-методист
Херсонського академічного ліцею при ХДУ

Українська мова. 8 клас. Нова програма / Л. П. Ма-
У74 **рецька, К. Ю. Голобородько, Т. Г. Окунович, О. П. Данило-**
ва, М. В. Чаловська, Г. П. Чух / за ред. Є. П. Голобородь-
ко. — 2-ге вид., доповн. та переробл. — Х. : Вид. група
«Основа», 2019. — 167, [1] с. — (Серія «Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-3578-3.

У посібнику наведено всі уроки української мови для 8 класу за новою програмою, які розроблено із урахуванням змін, здійснених Міністерством освіти і науки України 2017 року. Розподіл навчального часу та зміст розроблених уроків носить орієнтовний характер. Згідно з положеннями пояснювальної записки оновленої програми в разі потреби вчитель має право самостійно змінювати обсяг годин у межах розділу, а також змінювати послідовність вивчення розділів.

Для вчителів української мови й літератури загальноосвітніх шкіл, керівників методичних об'єднань, студентів закладів вищої освіти.

УДК 37.016+811.161.2

Зміст

	Передмова до 2-го видання	5
Урок № 1	Мова — найважливіший засіб спілкування, пізнання і впливу	6
Урок № 2	Повторення та узагальнення вивченого. Лексикологія. Фразеологія	10
Урок № 3	Урок розвитку комунікативних умінь № 1. Повторення відомостей про текст, стилі, жанри й типи мовлення; засоби міжфразового зв'язку в тексті	13
Урок № 4	Повторення й узагальнення вивченого. Морфологія й орфографія. Основні правила правопису	17
Урок № 5	Контрольна робота № 1. Контрольний тест за темою «Повторення та узагальнення вивченого»	20
Урок № 6	Урок розвитку комунікативних умінь № 2. Конспект прочитаного науково-навчального тексту, тематичні виписки	23
Урок № 7	Синтаксис. Пунктуація. Словосполучення. Будова і види словосполучень за способами вираження головного слова	25
Урок № 8	Будова й види словосполучень за способами вираження головного слова	27
Урок № 9	Урок розвитку комунікативних умінь № 3. Різновиди аудіювання: ознайомлювальне, вивчальне, критичне. Особливості будови опису пам'ятки історії й культури	29
Урок № 10	Речення. Речення прості і складні (повторення). Граматична помилка та її умовне позначення (практично)	33
Урок № 11	Речення двоскладні і односкладні	35
Урок № 12	Урок розвитку комунікативних умінь № 4. Вибірковий усний переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії та культури в художньому стилі	37
Урок № 13	Просте речення. Двоскладне речення. Головні і другорядні члени речення. Означення, додаток і обставини як другорядні члени речення (повторення)	39
Урок № 14	Підмет і присудок. Способи вираження підмета. Тире між підметом і присудком	41
Урок № 15	Підмет і присудок. Простий і складений присудок (іменний і дієслівний). Способи вираження присудка	43
Урок № 16	Узгодження головних членів речення. Порядок слів у реченні. Логічний наголос	45
Урок № 17	Прикладка як різновид означення. Написання непоширених прикладок	50
Урок № 18	Урок розвитку комунікативних умінь № 5. Контрольний докладний письмовий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії та культури в публіцистичному стилі (за простим або складним планом з використанням прикладок) ...	53
Урок № 19	Види обставин (за значенням). Способи їх вираження	55
Урок № 20	Порівняльний зворот. Виділення порівняльних зворотів комами ...	57
Урок № 21	Контрольна робота № 2. Контрольний диктант	59
Урок № 22	Урок розвитку комунікативних умінь № 6. Усний твір-опис пам'ятки історії та культури за картиною в публіцистичному стилі (за простим або складним планом) з використанням порівняльних зворотів	60
Урок № 23	Урок розвитку комунікативних умінь № 7. Письмовий твір-опис пам'ятки історії й культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі	62
Урок № 24	Урок розвитку комунікативних умінь № 8. Аналіз письмового твору	64
Урок № 25	Урок розвитку комунікативних умінь № 9. Ділові папери. План роботи. Складання плану роботи над проектом. Оформлення рубрик, стислих описів етапів роботи, аналіз результатів	66
Урок № 26	Односкладні речення. Означено-особові речення	67
Урок № 27	Узагальнено-особові речення	69
Урок № 28	Неозначено-особові речення	71
Урок № 29	Безособові речення	73
Урок № 30	Називні речення. Односкладне речення як частина складного	75
Урок № 31	Повні й неповні речення. Тире в неповних реченнях	77

Урок № 32	Контрольна робота № 2. Контрольний тест за темою «Односкладне речення. Повні й неповні речення»	79
Урок № 33	Однорідні члени (зі сполучниковим, безсполучниковим і змішаним зв'язком). Поширені й непоширені однорідні члени речення. Смыслові відношення між однорідними членами речення (єднальні, протиставні, розділові)	82
Урок № 34	Речення з кількома рядами однорідних членів	86
Урок № 35	Однорідні й неоднорідні означення	88
Урок № 36	Розвиток мовлення № 10. Усний стислий переказ тексту публіцистичного стилю (на основі прослуханих радіо- і телепередач)	90
Урок № 37	Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами (повторення й поглиблення). Кома між однорідними членами речення	92
Урок № 38	Двокрапка й тире при узагальнювальних словах у реченнях з однорідними членами	94
Уроки № 39–40	Урок розвитку мовлення № 11, № 12. Усний та письмовий стислий переказ розповідного тексту з елементами опису місцевості в художньому стилі	98
Урок № 41	Звертання непоширені й поширені. Риторичне звертання	100
Урок № 42	Розділові знаки при звертаннях	102
Урок № 43	Вставні слова (словосполучення, речення)	104
Урок № 44	Групи вставних слів і словосполучень за значенням	106
Уроки № 45–46	Розділові знаки при звертанні й вставних словах	108
Урок № 47	Урок розвитку мовлення № 13. Усний твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі власних спостережень у художньому стилі	110
Урок № 48	Урок розвитку мовлення № 14. Письмовий твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі власних спостережень у художньому стилі	112
Урок № 49	Аналіз письмового твору-опису місцевості. Розділові знаки при звертаннях і вставних словах	114
Урок № 50	Узагальнення й систематизація знань з теми «Речення зі звертаннями і вставними словами (словосполученнями, реченнями)»	116
Урок № 51	Тематична контрольна робота з розділу «Речення з однорідними членами, звертанням, вставними словами»	118
Урок № 52	Поняття про відокремлення	122
Урок № 53	Відокремлені означення, способи їх вираження	124
Урок № 54	Урок розвитку мовлення № 15. Конспект прочитаного науково-навчального тексту, тематичні виписки	126
Урок № 55	Розділові знаки при відокремлених означеннях	128
Урок № 56	Урок розвитку мовлення № 16. Усне повідомлення на тему про мову, що вимагає зіставлення й узагальнення матеріалу в науковому стилі	130
Урок № 57	Відокремлені прикладки	132
Урок № 58	Контрольний диктант. Контрольне аудіювання тексту художнього стилю	134
Урок № 59	Відокремлені додатки. Розділові знаки в реченнях з відокремленими додатками	138
Урок № 60	Відокремлені обставини, способи їх вираження	140
Урок № 61	Розділові знаки при відокремлених обставинах	142
Урок № 62	Урок розвитку мовлення № 16. Інтерв'ю в публіцистичному стилі ...	144
Урок № 63	Уточнювальні члени речення	147
Уроки № 64–65	Розділові знаки при відокремлених і уточнювальних членах речення	149
Урок № 66	Тематична контрольна робота. Контрольний тест	151
Урок № 67	Повторення. Просте неускладнене речення. Розділові знаки при ньому	153
Урок № 68	Повторення вивченого про просте речення	155
Урок № 69	Повторення. Складання й розігрування діалогів дискусійного характеру	157
Урок № 70	Повторення. Розділові знаки в простому ускладненому реченні ...	159
Додаток	161
Орієнтовне календарно-тематичне планування з української мови для 8 класу	165

ПЕРЕДМОВА ДО 2-ГО ВИДАННЯ

Видання 2-ге, перероблене й доповнене, містить конспекти уроків, складені за програмою «Українська мова» 5–9 класи (наказ МОНУ від 07.06.2017 р. № 804).

В оновлених конспектах уроків, окрім модернізаційних змін, зазначених у програмі, відображено впровадження механізму реалізації завдань компетентнісного підходу до навчання української мови в контексті положень Нової української школи. Усі конспекти уроків доповнені переліком очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів (знаннєвий, діяльнісний, ціннісний складники), завдання підбрані з урахуванням компетентнісного підходу, який програмою «Українська мова». 5–9 класи» визначено як провідний у навчанні й передбачає зміщення акцентів зі знаннєвого на діяльнісний результат. З цих міркувань в оновлених конспектах уроків скорочено обсяг часу на вивчення теоретичного матеріалу на користь практичної діяльності.

Унормовано відповідно до оновленої програми, кількість уроків розвитку мовлення (у попередньому виданні — уроки розвитку комунікативних умінь): 16 год замість 17 год. Конспекти цих уроків доповнено творчими роботами виразного практичного спрямування:

- осучаснено перелік запропонованих до вивчення ділових паперів (план роботи перенесено із 6 у 8 клас);
- рекомендовані види роботи підбрані так, щоб їх виконання сприяло формуванню життєвих компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в житті, навчанні та праці. Наприклад: *Колективне складання плану (складного) розповіді про Вікіпедію як унікальний міжнародний інтернет-проект енциклопедії, що твориться 250-ма мовами світу або Складання й розігрування діалогів (телефонних розмов), що передбачають уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам і под.*

Конспекти уроків, у яких є навчальне читання мовчки та аудіювання, укладені з позицій поступового переформатування цих видів мовленнєвої діяльності відповідно до вимог Програми міжнародного оцінювання учнів PISA, що оцінює читацьку грамотність учнів, визначає здатність особи до широкого розуміння тексту, пошуку нової інформації, осмислення й оцінювання змісту та форми тексту.

Календарний план, наведений у виданні, оновлено у зв'язку зі змінами у програмі та відповідно до вимоги синхронізації мовленнєвої і мовної змістових ліній, які виявляються у виконанні різних видів усних і письмових видів робіт з метою використання вивченого теоретичного матеріалу; розмежування у програмі обов'язкових і рекомендованих видів робіт, визначених у мовленнєвій змістовій лінії.

Звертаємо увагу, що конспекти уроків розроблені відповідно до **оновлених програм**, які передбачають написання творів (наприклад, *письмовий твір-опис пам'ятки історії й культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (з використанням відокремлених означень та обставин)*; *письмовий твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень або за картиною в художньому стилі (за складним планом) з використанням речень, ускладнених однорідними членами речення*) у II семестрі.

Програма також визначає в переліку «Обов'язкові види роботи» аналіз письмового твору після вивчення теми «Просте речення. Двоскладне речення». Однак письмовий твір, як рекомендований чи обов'язковий вид роботи не визначений. Уважаємо це технічним огріхом і пропонуємо доповнити перелік навчальних тем уроків розвитку комунікативних умінь «*Письмовим твором-описом пам'ятки історії й культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі*».

Дата _____

Клас _____

Урок № 1. **МОВА — НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ, ПІЗНАННЯ І ВПЛИВУ**

Мета: формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів:

- **знаннява складова:** знає та розуміє функції мови; усвідомлює значення мови як найважливішого засобу пізнання, спілкування і впливу;
- **діяльнісна складова:** користується лінгвістичними словниками й довідниками з метою вдосконалення власного мовлення;
- **ціннісна складова:** ставить до української мови як до найвищої цінності; обґрунтовує необхідність вільного володіння державною мовою; усвідомлює права й мовні обов'язки учня як громадянина своєї держави; цінує відкритість до пізнання різних культур через мови; робить висновки щодо необхідності ґрунтовної мовної освіти.

Перебіг уроку

I. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ

Творче спостереження з елементами аналізу

- ▶ Прочитати текст. Дібрати до нього заголовки. Яке речення передає основну думку висловлювання?

«Мова — це великий дар природи, розвинутий і вдосконалений за тисячоліття з того часу, як людина стала людиною. У кожного народу своя мова. Це великий скарб, який треба шанувати, берегти і розумно збагачувати, не причиняючи йому ніякої шкоди», — писав К. Крапива.

Сучасна українська мова є багатовіковим надбанням українського народу. Вона створена зусиллями багатьох поколінь.

Становлення народу тісно пов'язане з формуванням його мови. Усі сторони суспільного життя, процеси пізнавальної і творчої діяльності людини, кожний момент її свідомості супроводжується мовою.

Мова — найважливіший засіб спілкування між людьми. Вона безпосередньо пов'язана з мисленням. Мова і мислення мають глибоко суспільний характер — не лише за своєю природою, а й за своєю функцією в суспільстві. За допомогою мислення люди пізнають світ, об'єктивні закони природи й суспільства.

Пізнавальна діяльність людини, її мислення можливі лише на базі мовного матеріалу, слів і речень. Кожний момент діяльності обумовлюється думкою та її носієм — мовою. Тільки завдяки мові все здобує попередніми поколіннями не гине марно, а служить фундаментом для подальшого розвитку людства.

Літературна мова — це мова державних, громадських, політичних установ, організацій, навчальних закладів, науки, художньої літератури, ділового спілкування, театру, кіно, преси, телебачення.

В Україні державною є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування мови в усіх сферах громадського життя, сприяє розвитку української нації, її традицій і культури. І це гарантує Конституція України (*З посібника*).

Післятекстові завдання

- ▶ Пригадати, які основні функції виконує мова. Записати їх. Які із записаних функцій мови є, на ваше переконання, основними?
- ▶ Про яку функцію мови йдеться в прочитаному тексті? Свою думку обґрунтувати.

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

III. ЗАСВОЄННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Привіт, проблемо!

- ▶ Опрацювати матеріал таблиці «Функції мови».

Комунікативна	За допомогою мови люди обмінюються думками і почуттями
Пізнавальна	Через мову людина пізнає світ, здобуває нові знання
Номінативна	За допомогою мови всі предмети, особи, явища дістали свою назву
Впливу	Засобом мови люди впливають одне на одного: переконують, спонукають, застерігають, надихають
Мислеоформлювальна	Думки формулюються й виражаються тільки за допомогою мови
Виразальна	Через мову людина виражає свій інтелект і реалізує здібності
Емоційна	За допомогою мови людина виражає свої почуття й переживання
Об'єднувальна	Мова об'єднує людей, робить їх причетними до однієї спільноти

- ▶ Пояснити, про які функції мови йдеться в кожній групі прислів'їв та приказок:
 - а) про мову як засіб пізнання;
 - б) про мову як засіб спілкування;
 - в) про мову як засіб впливу на людей.

Група I

Домовляйтесь треба словами, а не кулаками. До нього говорити, як об стіну горохом молотити. Йому що не говори, як до гори. Розуміє з півслова. Без мови не підійдеш і до корови.

Група II

Шабля ранив голову, а слово — душу. Слово може врятувати людину, а може і вбити. Гостре словечко коле сердечко. Словом більше болю завдають, як коли шкуру деруть. Не бий дубцем, а карай слівцем! Вміє зуби заговорити.

Група III

Як не знаєш, прочитаєш. Де розумом не дійду, то в книжці знайду. Людина без книги — риба без води. Хто багато читає, той багато знає. Якби ми знали, то б вас не питали.

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Лабораторія юного мовознавця

- ▶ Записати прислів'я, завершуючи їх словами з довідки. Усно пояснити, про які функції мови в них йдеться.

1. Свій розум май, а людей однаково ... 2. Розумний батько й сина спита ти ... 3. Гостре словечко коле ... 4. Бджола жалить жалом, а людина... 5. На грубе слово — не зважай, на улесливе — ... 6. Словом як шовком вишиває, а ділом як шилом... 7. Великий рот у вола, а говорити ...

Для довідок. Питай. Не соромиться. Сердечко. Словом. Не кидайся. Шпигає. Не вміє.

Диктант із коментуванням

- ▶ Записати речення під диктовку. Які емоції й почуття викликає написане? Про які функції мови йдеться в тексті?

А якого кольору слова? Тихесенько вимовляю слово «зелений». Постає переді мною все зелене, і я вже не сумніваюсь, що слово це зеленого кольору.

Вимовляю слово «мама». Ввижається мені добра усмішка, каре мерехтіння в очах, ласкаве звучання голосу. Жоден колір, мабуть, не пов'язується з її образом, тільки здається, наче сяє чимось золотистим від очей, вишневим — од губ.

А слово «осінь» жовте, бо восени дозрівають грушки й яблука в саду. Слово «пролісок» біле. Од нього пахне сніжком й весняною землею, перепрілим осіннім листям. Слово «зозуля» ніжнозелене, мов пух на вербі.

Пролетіла над подвір'ям ворона, пронесла в дзьобі галузку, а я подумав, що то вона понесла своє чорне слово. Бо слово «ворона» — чорне, як і слово «земля» (За Є. Гуцалом).

Лінгвістична гра «Закінчи речення»

► Продовжити вислови. Зіставити їх з висловами однокласників.

1. Одним з основних атрибутів українського суспільства є ...
2. Для мене українська мова — це ...
3. Значення мови для народу полягає в ...
4. Розвинена держава завжди бореться і дбає про чистоту мови, адже ...
5. Кожен громадянин України повинен зрозуміти, що мова — це ...
6. Мову береже й творить не тільки закон, а й ...

Виконання тестових завдань

1. Вища форма загальнонародної мови — це ...
А територіальні діалекти;
Б наріччя;
В сучасна літературна мова.
2. Державна мова — це ...
А закріплена традицією або законодавством мова, вживання якої є обов'язкове в органах державного управління та діловодства;
Б єдина національна мова українського народу;
В найважливіший універсальний засіб спілкування.
3. Літературна мова — це ...
А національна мова;
Б унормована, відшліфована форма загальнонародної мови, що обслуговує найрізноманітніші сфери суспільної діяльності людей;
В форма загальнонародної мови.
4. Зачинателем нової української літературної мови був ...
А Т. Г. Шевченко;
Б І. П. Котляревський;
В Панас Мирний.
5. Основоположником сучасної української літературної мови вважають ...
А І. П. Котляревського;
Б Т. Г. Шевченка;
В Лесю Українку.
6. Головна ознака літературної мови ...
А варіативність;
Б черговість;
В унормованість.
7. Культура писемного й усного мовлення всіх, хто користується українською мовою як засобом спілкування, полягає в тому, щоб:
А досконало знати мовні норми й послідовно дотримуватися їх;
Б користуватися мовою в повсякденному житті;
В добирати варіанти форм, слів, словосполучень конструкцій речень.

8. Мова — це ...

- А найважливіший, універсальний засіб спілкування, організації та координації всіх видів суспільної діяльності;
- Б сукупність загальноприйнятих правил реалізації мовленнєвої системи;
- В вища форма національної мови.

9. У Конституції України, прийнятій Верховною Радою 28 червня 1996 р., записано ...

- А Державною мовою в Україні є українська мова;
- Б Державною мовою в Україні є російська мова;
- В Державною мовою в Україні є українська й російська мови.

10. Мовний етикет — це ...

- А використання різноманітних засобів вираження думок;
- Б типові формули вітання, побажання, прощання, запрошення;
- В виділення найважливіших місць свого висловлювання.

11. Українська мова є державною мовою в Україні відповідно до статті:

- А 5 Конституції України;
- Б 10 Конституції України;
- В 9 Конституції України.

12. Кому належать нижченаведені рядки про мову?

Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється — ожива,
Як їх почує!

- А Лесі Українці;
- Б Павлу Тичині;
- В Тарасові Шевченку.

V. ПІДСУМОК УРОКУ

Сьогодні на уроці я дізнався (лась), що...
Здобуті знання мені знадобляться, щоб...

Інтерактивна гра «Круглий стіл»

- ▶ Прочитати твердження Алли Коваль. Стисло письмово сформулювати їх основну думку.
- 1. Правильна, об'єктивна думка про людину складається не одразу; насамперед ми оцінюємо вчинки людини, а вже потім слова — адже людина перевіряється ділом. А проте саме в слові остаточно виявляється характер людини, її ставлення до оточення, вихованість, людяність, чуйність, такт, простота, скромність.
- 2. Уміння володіти словом, почуття краси слова потрібне кожній людині. Той, хто серцем відчуває красу слова, уміє словом передати найтонші відтінки людських думок і переживань, підніметься на високу сходинку справжньої людської культури. І навпаки, низька культура мови збіднює духовний світ людини.
- ▶ Узяти участь в обговоренні проблеми «Які перспективи відкриваються перед сучасною молоддю людиною, яка вільно володіє словом?» або «Обговорення важливості знання іноземних мов у житті сучасної молоді».

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Виписати (3–4) висловлювання відомих українців про рідну мову, про ті функції, які вона виконує в житті кожної людини.

Дата _____

Клас _____

Урок № 2. ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО. ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ

Мета: формування у школярів компетентностей комунікативно доцільно й виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування з дотриманням норм українського етикету.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів:

- **знаннева складова:** знає, що вивчають такі розділи науки про мову, як лексикологія та фразеологія, орфографія та морфологія; знає та пояснює лексичне значення слів і фразеологізмів; називає групи лексики;
- **діяльнісна складова:** доцільно використовує в мовленні різні групи лексики, фразеологізми; визначає й аргументує належність слова до певної групи лексики; здійснює адекватний добір слів для складання висловлення певного змісту та стилю;
- **ціннісна складова:** виявляє прагнення поліпшувати власне мовлення, добирати адекватні змістові висловлення слова та фразеологізми, правильно використовувати частини мови.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

Усміхніться й тихо промовте: «Я вчуся. Я хочу вчитися. Я працюю. Я готовий до праці». Налаштуймося на роботу. Покладіть долоню на серце. Відчуваєте, як воно б'ється — теж працює. Таке маленьке, а так багато працює. От і ми попрацюємо на уроці. Ви все вмiєте, ви все знаєте, ви розумні, творчі.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

III. МОТИВАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

Слово вчителя

Слова, слова, вони в собі всі різні —
Тривожні й тихі, радісні й сумні.
Є терпеливі, є жорстокі й грізні,
Лукаві й чесні, мудрі і смішні.

Слово — це схованка мудрості народу, скарбниця його життєвого досвіду. У ньому невмирущість народу, його безсмертя.

Скільки ж слів створив наш народ? Це і загальноживані слова, і наукові терміни, і діалектні слова, і нові, що тільки народилися. Сьогодні будемо говорити про життя слова.

IV. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО.

Мовна скарбничка

- ▶ Дати відповіді на запитання.
- ◆ Що вивчає лексикологія?
- ◆ Що таке лексика? Що таке лексичне значення слова?
- ◆ Де зібрано основний лексичний запас слів?
- ◆ У яких словниках пояснюється лексичне значення слова?
- ◆ Яке значення, крім лексичного, мають слова? Наведіть приклади.
- ◆ Чим розрізняються слова, ужиті в прямому і переносному значеннях?
- ◆ У яких стилях мовлення вживаються слова в переносному значенні?
- ◆ Які групи слів за значенням ви знаєте?
- ◆ Що таке синоніми? Наведіть приклади синонімічного ряду.
- ◆ Що таке антоніми? Наведіть приклади антонімічних пар.

- ♦ Що таке омоніми? Наведіть приклади омонімічних пар.
- ♦ Яка роль синонімів та антонімів у мовленні?

Хвилинка ерудита

- ▶ Записати речення. З'ясувати лексичне і граматичне значення виділених слів. За потреби звернутися до тлумачного словника.

Моя любов, квітуча Україно! Мов білий легіт вишень навесні, люблю я слово й пісню солов'їну, що **предок** в **спадок** залишив мені (І. Турчин).

Лінгвістична студія

- ▶ Прочитати подані віршики Д. Білоуса. Про яке лексичне явище в них ідеться? Виписати багатозначні слова й усно пояснити їхнє значення.

Текст 1

Як говориш, будь обачним:
Є слова багатозначні.
Ось вам відповідь жива:
Що то значить «голова»?
Має голову людина,
І тварина, і пташина,
Голова — це керівник,
Дуже цінний працівник.
Скільки значень? Скільки слів?
Слово лиш одне-єдине,
Значень... не одно — родина!

Текст 2

Багато є значень у слові «земля».
Земля — це Вітчизна твоя і моя,
І ґрунт, що орють весняної пори,
Земля — темнобура складна речовина
І наша планета, це царство людини,
І суша, що вабить мандрівника в морі
І кличе його в водяному просторі.

Текст 3

Що це «вал»? Висока хвиля,
Що у морі на привіллї,
Гнана вітром, в час прибою
З берегом шука двобою.
Довгий насип із землі
Також валом нарекли.
А страшний снарядів шквал
Люди звуть вогневий вал.

Лінгвістична гра (робота в групах)

- ▶ Якнайшвидше згрупувати подані синоніми в синонімічні ряди.

Міркувати, іграшка, охайний, снігопад, метелиця, забавка, думати, чистий, бігти, хурделиця, нестися, мислити, цяцька, акуратний, мчати, завірюха, розмірковувати, горизонт, ароматний, сторож, охоронець, екватор, духмяний, запашний, оберіг, небокрай, пахучий, доглядач, небозвід.

Вправа з ключем

- ▶ Замінити визначення словами — омонімами. З перших літер омонімів складеться слово. Записати його і поставити наголос.
1. Найбільший духовий клавішний інструмент — складова частина організму людини і тварини.
 2. Літературний жанр — м'яка бавовняна тканина.
 3. Швидка тварина — спосіб бігу.

4. Представниця корінного населення Угорщини — сорт сливи видовженої форми.
5. Назва козацького човна — морська пташка.

Розумне перо

- ▶ Замість крапок поставити потрібні за змістом антоніми.
 1. ... в навчанні, зате ... в роботі.
 2. На ... землі ... хліб родить.
 3. З ... хмари ... дощ.
 4. Праця людину ..., а лень ...
 5. Краще ... правда, ніж ... брехня.
 6. Де ... слів, там ... діла.
 7. Що ... не зробиш, то ... не наздоженеш.

Мозковий штурм

- ▶ Дати відповіді на запитання.
 - ◆ Що вивчає фразеологія?
 - ◆ З якими розділами вона пов'язана?
 - ◆ Яку роль відіграють фразеологізми в нашій мові?
 - ◆ Назвіть основні ознаки фразеологізмів.
 - ◆ У яких стилях мовлення найбільше вживаються емоційно-експресивні фразеологізми?

Фразеологічний двобій (робота в парах)

- ▶ Пояснити значення фразеологізмів, відповідаючи один за одним. Скласти одне речення з будь-яким фразеологізмом.
 - Плутатись під ногами — заважати
 - Робити з мухи слона — перебільшувати
 - Сім п'ятниць на тиждень — дуже швидко і легко змінювати свої рішення
 - Як кіт наплакав — дуже мало
 - Братися за розум — порозумнішати, виправитись
 - Муха вкусила — бути в поганому настрої, гніватись, нервуватись
 - Задирати ніс — зазнаватись, ставати зарозумілим
 - Як вітром здуло — швидко зникнути
 - Замилювати очі — обдурити, ошукати когось
 - Засукати рукава — завзято, енергійно взятись за якусь роботу

Клуб розумників і розумниць

- ▶ Дібрати фразеологізми до слів.
 - Ніколи — ... (тоді, як рак свисне; тоді, як довбня зацвіте).
 - Осоромитися — ... (пошитися в дурні, вскочити в сливки, вскочити в халепу).
 - Далеко — ... (у чорта на болоті, за тридев'ять земель).
 - Закінчити справу — ... (довести до краю, доїхати до кінця).
 - Шукати — ... (вітру в полі, рибу в каламутній воді).
 - Кидати — ... (слова на вітер, виклик).
 - Кров — ... (грає, з молоком, холодне в жилах).

V. ПІДСУМОК УРОКУ

Давньогрецький драматург Есхіл сказав: «Мудрий не той, хто надто багато знає, а той, чиї знання корисні». Тому важливо вміти застосовувати здобуті знання, уміння та навички на практиці.

Незакінчене речення

- ▶ Висловити свої враження від уроку, продовживши речення:
 - ◆ Я знаю ...
 - ◆ Я зрозумів (зрозуміла), що ...
 - ◆ Найбільші труднощі я відчув (відчула) ...
 - ◆ Мені б хотілося ще ...

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Урок № 3. УРОК РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ № 1.

ПОВТОРЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ПРО ТЕКСТ, СТИЛІ, ЖАНРИ Й ТИПИ МОВЛЕННЯ; ЗАСОБИ МІЖФРАЗОВОГО ЗВ'ЯЗКУ В ТЕКСТІ

Дата _____

Клас _____

Мета: виховання стійкої мотивації й свідомого прагнення до вивчення української мови; формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатого мовної особистості.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів:

- **знаннева складова:** знає визначення тексту, називає стилі, жанри й типи мовлення; наводить приклади висловлень різних стилів і жанрів; знає засоби міжфразового зв'язку в тексті;
- **діяльнісна складова:** розрізняє тексти за стильовою належністю; визначає тип мовлення й жанр тексту; знаходить і характеризує засоби міжфразового зв'язку в тексті; складає план майбутнього висловлення (тексту) і складає текст за складеним планом; створює висловлення на дискусійну тему, обстоючи власну думку, покликаючись на логічні аргументи, приклади з різних інформаційних джерел;
- **ціннісна складова:** усвідомлює необхідність застосування ІКТ для пошуку, опрацювання, обміну інформацією з навчальною метою; використання інтернет-ресурсів для здобуття нових знань, пошукової діяльності; визнає зручність і перспективність дистанційної освіти; критично оцінює подану ЗМІ інформацію; обґрунтовує необхідність обережного й критичного до неї ставлення.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ

Інформаційна картка № 1

Текст — це група речень, об'єднаних темою та головною думкою.

Речення в тексті розташовані в послідовності, яка потрібна для розкриття теми.

Речення тільки висловлює якусь думку. Висловлена ж у тексті думка має розвиток за рахунок того, що кожне речення до вже відомого додає щось нове.

Ознаки тексту такі:

- пов'язаність речень за змістом (темою);
- наявність головної думки, її розвиток;
- певна послідовність речень;
- зв'язок речень між собою за допомогою займенників, синонімів, повторів, спільнокорених слів, сполучників.

Лабораторія юного дослідника

- ▶ Виконати порівняльний аналіз записів в обох колонках, пригадавши основні ознаки тексту. У якому з них речення зв'язані між собою? До якого з них можна дібрати заголовок?

Текст 1

Надзвичайна мова наша є таємницею. У ній всі тони й відтінки, всі переходи звуків від твердих до найніжніших... Дивуєшся дорожчості мови нашої: в ній що не звук — то подарунок, все крупно, все зернисто, як і самі перла. І справді, лише слово часом дорожчистіше самої речі (*В. Сухомлинський*)

Текст 2

Мова для будьякого народу стає ніби другою природою, що органічно оточує його, живе з ним всюди й завжди, без неї, як і без сонця, повітря, людина не може існувати. Земля дитинства, стежка ранньої юності. Кому не снилися вони в далеких мандрівках, хто не відчував їхнього поклику. Надзвичайно різноманітний світ нашої планети.

III. МОТИВАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

IV. ПОВТОРЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Робота з текстом

- Виразно прочитати. Визначити тему та головну думку тексту. Проаналізувати структуру тексту.

Мово рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
А лиш камінь має.
Як ту мову забувати,
Котрою учила
Нас всіх ненька говорити,
Ненька наша мила?
У тій мові ми співали,
В ній казки казали,
У тій мові нам минувшість
Нашу відкривали.

.....
От тому плекайте, діти,
Рідну нашу мову,
Вчіться складно говорити
Своїм рідним словом!

С. Воробкевич

Інформаційна картка № 2

Тема тексту — це те, про що (або про кого в ньому йдеться), тобто його зміст.

Розвиваючи тему, автор тексту переходить від однієї частини думки до іншої. Частина однієї загальної теми називається мікротемою. Мікротема розкривається в кількох реченнях.

Речення в тексті пов'язані граматично. У текстах для граматичного зв'язку речень використовуються лексичні повтори, антоніми, займенники, сполучники, прислівники, описові звороти.

Лексичні повтори — це повторення одного і того ж слова в тексті.

Синоніми — це слова, близькі за значенням.

Дослідження-відновлення

- Розглянути таблицю. Заповнити порожні рядки. Пояснити, на що слід звернути увагу, щоб визначити тип мовлення.

Типи мовлення

Назви	На які питання дається відповідь	Про що йдеться
Розповідь	_____?	Про дії, події
Опис	_____?	Про ознаки предмета та його частин
Роздум	_____?	Про причини ознак чи дій

Дослідження-відновлення

- ▶ Розглянути таблицю, заповнити порожні рядки. Від чого залежить стиль наших висловлювань?

Стилі мовлення

Назви стилів	Де використовуються	Основні види висловлювань
?	У науці, техніці, освіті	Наукова доповідь, лекція, підручник
?	У художній літературі	Оповідання, повість, роман, п'єса, вірш
?	У суспільному житті	Виступ, промова, газетна стаття
?	У побуті	Розмова на побутові теми

Творче завдання

- ▶ Колективне складання плану (складного) розповіді про Вікіпедію як унікальний міжнародний інтернет-проект енциклопедії, що твориться 250-ма мовами світу. Прочитайте текст. Визначте стиль, жанр і тип мовлення. Назвіть засоби міжфразового зв'язку в тексті.

ЧАРІВНА ШУХЛЯДА

Вікіпедія докорінно змінила життя школярів, студентів, мандрівників, письменників, референтів, журналістів та інших — загалом тієї частини людства, яка потребує постійного і зручного доступу до найрізноманітнішої інформації. Поступово відходять у минуле багатотомники традиційних енциклопедій, багатогодинні походи в бібліотеки, колекціонування довідників та словників. Практично будь-який факт можна знайти в одній із 17,6 млн статей, розміщених у Вікіпедії — універсальній багатомовній безплатній веб-енциклопедії.

Формула успіху Вікіпедії проста — автори зробили її відкритою для редагування будь-ким. Уже наприкінці 2001-го енциклопедія нараховувала приблизно 20 тис. статей і мала 18 мовних версій. 9 вересня 2007 року англійська Вікіпедія пододала позначку 2 млн статей, ставши найбільшим довідником в історії людства. Проект зробився джерелом натхнення для численних імітацій, проте жодному з наслідувань так і не вдалося наблизитися в популярності до оригіналу. Однак багатьох науковців обурює той факт, що будь-яка людина може анонімно виправити статтю, написану фахівцем. Не дивно, що чимало викладачів у різних країнах забороняють своїм студентам використовувати Вікіпедію, бо вважають її ненадійним джерелом інформації.

Україномовна Вікіпедія з'явилася 2004 року (з 2009-го нею опікується громадська організація «Вікімедіа Україна») і на сьогодні нараховує понад 254 тис. статей. За цим показником вона, звичайно, належить до своєрідного другого ешелону (16-те місце між фінською та чеською версіями), а от за темпами зростання відвіданих сторінок у листопаді 2010 року вийшла на перше місце у світі серед 50 найбільших мовних розділів Вікіпедії! У цьому місяці відвідувачі переглянули 29,1 млн статей, що на 64% більше, ніж у жовтні 2009-го. Українська Вікі є популярнішою за румунську, але менш популярною за в'єтнамську.

Ця статистика свідчить, що українська Вікі є найпоширенішим та найбільшим енциклопедичним ресурсом українською мовою. Щоправда, наші співвітчизники поки що віддають перевагу російсько- та англійськомовним версіям веб-енциклопедії. За статистичними даними Wikimedia Foundation, останнім часом українські користувачі інтернету переглянули у Вікіпедії 67,4%

сторінок російською, 15,1% — англійською та рівно 15% — українською. Історія цих спостережень, однак, вказує на те, що частка переглядів російської Вікі в Україні зменшується, а української та англійської — зростає.

Ця втішна тенденція свідчить передусім про самовіддану працю українських вікіпедистів. Станом на 30 листопада минулого року 20033 зареєстровані користувачі української Вікіпедії зробили принаймні одне редагування. Проте основний обсяг робіт із творення енциклопедії виконує порівняно невелика група ентузіастів. Навесні минулого року на одного активного користувача української Вікіпедії припадало 126 статей. Серед 20 найбільших мовних версій за цим показником українців випереджають тільки каталонці (131 стаття).

На вікі-серверах точаться справжні війни: представники різних націй намагаються підняти свою мовну версію якнайвище в рейтингах. Але це той випадок, коли суперництво є позитивним, адже його результатом є не руйнування, а поширення знань (*За Д. Губенком*).

- ▶ Доповніть простий план тексту інформацією, змінивши його на складний.

Чарівна шухляда

План

1. Історія успіху.
2. Світ Вікіпедії.
3. Вікіпедія UA.

- ▶ Чи знаєте ви, що...

16.01.2017 р. український уряд доручив вжити заходів з підтримки Української Вікіпедії, а саме:

- внесення змін до навчальних програм з інформатики, географії, історії та літератури для учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів щодо використання україномовного розділу «Вікіпедії»;
- можливість підготовки студентами матеріалів для «Вікіпедії»;
- сприяння проведенню української частини міжнародного конкурсу «Вікі любить пам'ятки»;
- сприяння проведенню конкурсу з розміщення наукових робіт в українському розділі «Вікіпедії».

Для залучення нових редакторів з-поміж студентів і школярів викладачі й учителі за допомогою досвідчених користувачів стимулюють учнів писати статті у Вікіпедію замість рефератів. Якби вам запропонували долучитися до цього проекту, яку тематику ви б обрали?

- ▶ Складання тексту-роздуму в публіцистичному стилі «Вікіпедія: простір необмежених можливостей і прихованих обмежень».

V. ПІДСУМОК УРОКУ

- ▶ Оцінити самостійно свою роботу на уроці.

Я вмію	Треба доопрацювати

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ